

Іван Карпенко-Карий. Короткі відомості про життя і творчість,
про театр корифеїв.
Трагікомедія «Сто тисяч»

8 клас
Трохимець Є.Й.

- Що таке театр? З якою метою його відвідують люди? Чим цей вид мистецтва відрізняється від інших?

- Які видатні українські драматурги вам відомі?

- Яким повинен бути справжній актор?

- Чому театр — це дзеркало життя? Наведіть переконливі приклади.

- Порівняйте театр минулого і теперішнього. Що їх єднає і водночас розмежовує?

- Висловіть свої враження від щойно переглянутих театральних вистав.

Батьківщина І. Карпенка-Карого, його батьки

Народився майбутній драматург 29 вересня 1845 року в слободі Арсенівці поблизу Єлисаветграда (нині Кіровоград) в родині збіднілого дворянина. Мати походила з давнього козацького роду. Євдокія Садовська була кріпачкою, викупленою на волю своїм чоловіком. Підростаючи, вразливий хлопчик все більше відчував жорстокість кріпацького побуту, в якому насильство, знущання були звичайним явищем.

Карпо Адамович і Євдокія Зіновіївна були людьми щедрої поетичної вдачі. У їхній родині особливо шанували Шевченкове слово і народну пісню, тому й люди горнулися до цієї сім'ї. В довгі осінні вечори до Тобілевичів сходились жінки і дівчата прясти. За роботою співали, розповідали цікаві бувальщини. От коли наслухався малий Іван усяких сумних оповідань про кріпацьке життя, цікавих казок та приказок. Від матері, яка дуже любила театр і знала напам'ять майже всю «Наталку Полтавку», малий Іван неодноразово чув захоплюючі розповіді про вистави мандрівних труп. Під впливом цих розповідей театр для хлопця став мрією.

Роки навчання

Початкової грамоти І. Тобілевич навчився, як тоді водилося, у дядка, а продовжував освіту в бобринецькій трикласній повітовій школі. Навчання хлопцеві давалося легко, і закінчив він школу в числі найкращих учнів, за що йому дали в нагороду «Собрание литературных статей Н. И. Пирогова» (Одеса, 1858) з написом: «Дана от бобринецкого уездного училища ученику 3-го класса Ивану Тобилевичу за успехи в науках и благонравие на публичном акте 21-го июня 1859-го года». Іван Тобілевич далі вчитися не зміг, бо не було в батьків для цього коштів.

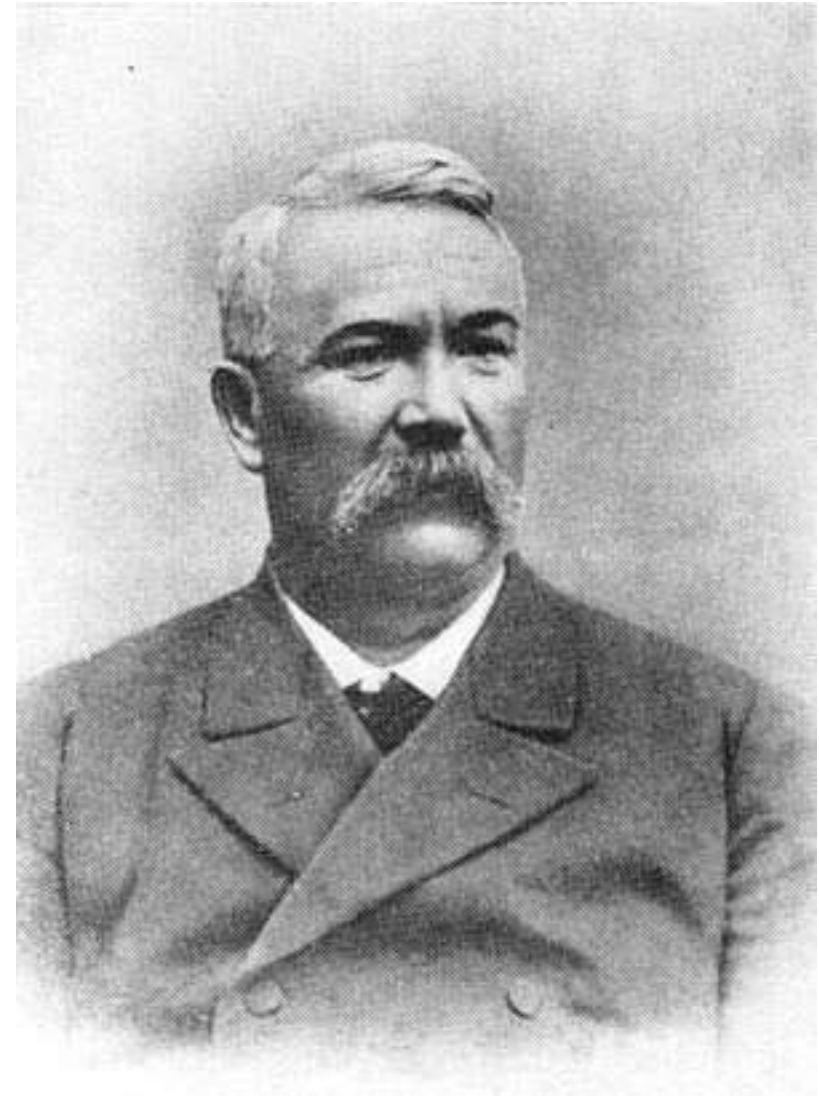

Служба в урядових установах

Коли Іванові було 14 років, батько влаштував його на посаду писаря у станового пристава в містечку Мала Виска. Пізніше Іван Тобілевич працював у Бобринці канцеляристом у міській управі, а потім у повітовому суді. До установи, де служив Тобілевич, звертались зі скаргами багато людей. Іван Карпович був свідком того, як чиновники — бюрократи і хабарники — підтримували експлуататорів. Ці спостереження письменник потім широко використовував, створюючи свої п'єси. У 1865 р., переїхавши до Єлисаветграда, І. Тобілевич був столоначальником повітової, а потім секретарем міської поліції і мав чин колезького секретаря, чиновницька кар'єра його не приваблювала. Змістом його життя стала театральна, літературна і громадсько-політична діяльність.

Любов до театру

Сім'я Тобілевичів дала українській культурі чотирьох видатних артистів — корифеїв українського театру: Івана, Миколу, Панаса і Марію Тобілевичів. Щоб побувати на виставах у Єлисаветграді (тепер Кіровоград), він пішки ходив туди з Бобринця за п'ятдесят кілометрів. У Єлисаветграді був заснований театральний гурток. У його роботі активну участь брали М. Кропивницький та І. Тобілевич. Улюбленим твором артистів і глядачів була п'єса «Назар Стодоля» Т. Шевченка, у якій автор розкрив суперечності між багатими і бідними козаками в XVII ст. У цій п'єсі Іван Карпович грав Назара, а його дружина — Галю. На знак любові до творчості Шевченка подружжя дало своїм дітям імена героїв п'єси — Назара і Галі. Ім'я одного з головних персонажів п'єси «Назар Стодоля» — Карого Тобілевич узяв собі за псевдонім. З великим успіхом театральний гурток ставив п'єсу І. П. Котляревського «Наталка Полтавка». Вистави за участю корифеїв театру М. Кропивницького, М. Заньковецької, братів Тобілевичів піднесли український театр на небувалу височінь.

Останні роки життя

Нарешті знято поліцейський нагляд. Іван Карпович знову серед близьких людей, серед артистів, зайнятий улюбленою справою. Його талант драматурга й актора тепер був цілком відданий народові.

Один за одним з'являлись на сцені й чарували публіку герої п'єс Карпенка-Карого в його ж майстерному виконанні: Мірошник («Наймичка»), Бондар («Бондарівна»), Калитка («Сто тисяч»), Пузир («Хазяїн») та ін.

З бурхливого театрального життя щоліта повертався Карпенко-Карий на хутір Надія відпочивати. Тут написав він драми «Сава Чалий», «Суєта», «Житейське море» тощо.

Друг письменника М. Л. Кропивницький у нарисі «Спогади про Бобринець і бобринчан» писав: «Заслуги Івана Карповича перед українським театром великі... він залишив по собі слід, котрий не заросте і не затерніє, поки живе Україна».

Помер Карпенко-Карий 15 вересня 1907 року. Поховали його в селі Карлюжині на Херсонщині (тепер Кіровоградська область).

Теорія літератури

Трохимець Є.Й.

Драматичний твір (від грецького слова драма — дія), або п'єса — художній твір, в якому показано життя в дії і який написано у формі розмови дійових осіб (діалоги, монологи).

Комедія — такий драматичний твір, у якому в комічних образах викриваються негативні суспільні або побутові явища, висміюються людські вади, негативні риси характеру.

Трагікомедія — драматичний твір, у якому об'єднані риси трагедії й елементи комедії: твір, збудований на основі трагедійного конфлікту, розв'язка якого закінчується комічно, не вимагає обов'язкової загибелі героя.

Історичні події, відтворені в комедії

Після скасування кріпацтва в Україні швидко розвивається капіталізм. Поглиблюються класові суперечності між багатими і бідними. Сільська буржуазія зосереджує у своїх руках великі земельні масиви. На розлогих полях землевласників з ранку до ночі за безцінь працювали безземельні селяни. Сільська буржуазія і стала наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. господарем тогочасного села.

У комедії «Сто тисяч» (перша назва — «Гроші») І. Карпенко-Карий викрив експлуататора, його нестримний потяг до багатства. Слід зазначити, що різні шахраї з міста дуже часто намагалися обдурювати отаких Калиток. Це було тоді звичайним явищем. «Ми чули про один випадок, коли якийсь пройдисвіт продав чистий папір замість фальшивих грошей селянинові з сусіднього села, що було недалеко від станції Шостаківка. Цей випадок був не поодиноким», — як зазначав С. Тобілевич. Таким чином, нічого вигаданого у п'єсі «Сто тисяч» не було. Усе в ній було взято з життя, яке вирувало навколо.

Аналіз твору

Тема: зображення життя селянства в пореформені часи, суспільні явища, що мали місце в 80–90 роках XIX століття.

Ідея: викриття й засудження в образі Герасима Калитки хижацтва, жорстокості, ненаситної жадоби до наживи, духовної обмеженості, а також згубного впливу грошей на вихідців із народу (Бонавентура, Савка).

Жанр: трагікомедія.

Композиція

Драматичний твір складається з чотирьох частин, кожна з яких поділена на яви.

Експозиція: знайомство автором читача (глядача) з місцем дії та дійовими особами — Герасимом Калиткою, Бонавентурою, Савкою, Невідомим, сином Герасима Романом і наймичкою Мотрею, показує обставини, в яких живуть дійові особи, їх стосунки і прагнення.

Зав'язка: восьма ява першої дії твору, коли Невідомий домовляється з Калиткою про те, що у визначений час він передасть йому на вокзалі за 5 тисяч справжніх грошей 100 тисяч фальшивих.

Розвиток дії: гонитва Калитки за наживою, за грошима. У другій та третій діях комедії показано, що кожний вчинок Калитки, кожна його думка підпорядковані безглуздій жадобі збагачення, накопичення грошей і землі. Він нещадно експлуатує наймитів, підганяє до роботи сина і дружину, в одруженні сина шукає засобів збагачення.

Композиція

Кульмінація: четверта дія комедії, коли Малофес попереджає Калитку, щоб він не барився з купівлею землі у Смоквинова, бо її поспішає придбати Жолудь. Калитка з Савкою їдуть на вокзал, привозять мішок «грошей» і починають ділитися. Настає найвищий момент напруження дії: в мішку замість фальшивих грошей були пакунки чистого паперу. Невідомий виявився спритнішим шахраєм, ніж Калитка, і обдурив його, продавши за 5 тисяч карбованців мішок чистого паперу.

Розв'язка: п'єса «Сто тисяч» закінчується тим, що обдурений Герасим у розпачі вішається, його врятовує Бонаventura. Драматург показав всю потворність моралі Калитки, висміяв його мрії, поведінку, дії.

Проблематика твору

- батьки і діти;
- прагнення збагатитися заради задоволення власних потреб;
- бідність і багатство;
- добро і зло;
- моральність і аморальність.

Новаторство

Нове полягає у творі у тому, що в ньому виникають елементи авантюрної драми — жанру, давно відомого в західноєвропейській драматургії, але нового для української. До того ж проблеми, порушені у цій п'єсі, є актуальними, «болючими» і в нашій сьогоднішній дійсності.

Особливості назви твору

Першою п'єсою, що вийшла з-під пера драматурга після того, як він позбувся «гласного нагляду», була комедія «Гроші», написана в 1889 році. Того ж року автор надіслав її до цензури, але звідти вона повернулася з написом: «К представлению признано неудобным».

Після переробки комедія була дозволена до постановки під зміненою назвою — «Сто тисяч». На думку самого автора, ця назва твору буде краще відповідати його сюжету. Адже ж справа йшла не взагалі про гроші та їхнє значення для селянина, а саме про суму в сто тисяч, яку наважився придбати Калитка на свої п'ять тисяч.

У 1890 р. комедія була поставлена на сцені.

Домашнє завдання

Прочитати твір «Сто тисяч».

Поміркувати над проблемою бездуховності людини, засліпленої прагненням до наживи.